

Çin Dış Politikasında Süreklilik ve Değişim

Continuity and Change in China's Foreign Policy

Zekeriyya AKDAĞ*

Öz

1949 yılında kurulan Çin Halk Cumhuriyeti, uluslararası politikadaki rolünü sürekli bir şekilde artırabilmeyi başardı. 2000'li yıllardan itibaren Çin küresel bir aktör ve güç haline geldi. Çin'in dünya ekonomisinde ve siyasetinde giderek artan bir etkisi bulunmaktadır. Bu nedenle Çin'in bölgesel ve küresel politikalarını anlamak büyük önem arz etmektedir. 1978'ten itibaren uluslararası sistemle entegre olmaya çalışan Çin, artık mevcut uluslararası kurumlara alternatif oluşturabilecek girişimlerden kaçınmamaktadır. Son yıllarda dış politikada sert söylemler kullanmaktan kaçınmayan Çin, giderek daha iddialı bir tutum benimseye başladı. Çin'in tutum ve davranışlarında ne ölçüde değişim olduğu ve bunların ne ölçüde süreklilik arz ettiği merak konusudur. Bu çalışmanın temel amacı, Çin'in dış politika amaç, strateji ve araçlarında süreklilik arz eden ve değişim gösteren unsurları belirlemektir. Çin dış politikasında süreklilik arz eden unsurlar genel olarak, Çin'in devlet kimliğiyle irtibatlı temel çıkar alanlarıdır. Süreklilik arz eden temel çıkar alanlarında, Çin'in tutum ve davranışları genel olarak öngörülebilirdir. Çalışmada, Çin dış politikasında ani ve hızlı değişimlerin pek görülmediği, daha ziyade tedrici dönüşümlerin yaşandığı vurgulanmaktadır. Çin'in dış politikadaki tutum ve davranışlarını motive eden en önemli şeyin, dış politika karar alıcılarının dünya görüşleri olduğunu iddia etmektedir. Çin'in dış politikasının büyük oranda iç ekonomi-politik yapısı tarafından şekillendirildiği savunulmaktadır. Çin'in dış politikadaki en önemli hedeflerinin siyasi istikrarın ve ekonomik kalkınmanın sürdürülmesi olduğu vurgulanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Çin, Çin Dış Politikası, Süreklilik, Değişim

Abstract

Founded in 1949, the People's Republic of China has succeeded in steadily increasing its role in international politics. Since the 2000s, China has become a global actor and power. China has an increasing influence in the world economy and politics. Therefore, it is of great importance to understand China's regional and global policies. China, which has been trying to integrate with the international system since 1978, has yet to actively pursue initiatives that can create an alternative to existing international institutions. China, which has not avoided using harsh rhetoric in foreign policy in recent years, has started to adopt an increasingly assertive stance. It is a matter of curiosity to what extent China's attitudes and behaviors have changed and to what extent they are continuous. The main purpose of this study is to determine the constant and changing elements in China's foreign policy goals, strategies and means. Persistent elements in Chinese foreign policy are generally the main areas

* İnönü Üniversitesi, Malatya, Türkiye, E-posta: zekeriyya.akdag@inonu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-0866-603X

of interest related to China's state identity. China's attitudes and behaviors are generally predictable in areas of continuous core interest. According to this study, sudden and rapid changes in Chinese foreign policy are uncommon, but rather gradual transformations occur. It is claimed that the most important thing that motivates China's foreign policy attitudes and behaviors is the worldview of foreign policy decision-makers. It is argued that China's foreign policy is largely shaped by its domestic economic and political structure. It is emphasized that the most important goals of China's foreign policy are the maintenance of political stability and economic development.

Keywords: China, Chinese Foreign Policy, Continuity, Change

1. Giriş

Çin Halk Cumhuriyeti (ÇHC) 1949 yılındaki kuruluşundan itibaren uluslararası politikada önemli bir etki bırakan bir aktör haline geldi. 1970'lerin sonralarına kadar katı bir komünist ekonomi politika çerçevesinde idare edilen ülke, bu tarihten sonra kapitalist dünya ekonomisiyle entegre olmaya başladı. 1978'de başlayan dışa açılım ve reform politikasıyla büyük bir ekonomik atılım gerçekleştirdi. 2000'li yıllara gelindiğinde Çin, uluslararası ilişkilerin önemli aktörlerden biri haline geldi.

Ekonomik ve askeri olarak yükseldikçe, Çin'in yakın çevresinde ve küresel ölçekte nasıl bir politika izleyeceğine dair merak artmaktadır. Çin'in dış ilişkilerini analiz eden çok sayıda çalışma bulunmaktadır. Werner Levi (1953) "*Modern China's Foreign Policy*" çalışmasında, tarihsel geçmişin modern Çin'in dış politikası üzerine olan etkisini analiz etmektedir. Çin çalışmalarında öne çıkan isimlerden John King Fairbank (1968), Çin'in dış ilişkilerini "Çin merkezli dünya düzeni" perspektifinden incelemektedir. Huiyun Feng, Kai He ve Yan Xuetong (2019) "*Chinese Scholars and Foreign Policy*" adlı çalışmada, Çin'in dış ilişkilerini Çinli uluslararası ilişkiler uzmanlarının gözünden analiz etmektedirler. Jinghan Zeng (2020) "*Slogan Politics*" çalışmasında, Çin'in dış politikasını resmi olarak kullanılan sloganlar üzerinden analiz etmektedir. Robert G. Sutter (2021) "*Chinese Foreign Relations*" adlı çalışmasında, küresel bir güç haline gelen Çin'in dış ilişkilerinde geleneksel olmayan güç ve nüfuz kaldıraçlarının kapsamlı bir değerlendirmesini sunmaya çalışmaktadır.

Bu çalışma, Çin'in dış politika eğilimlerinin ne ölçüde süreklilik arz ettiği ve değişim gösterdiğini analiz etmektedir. Çin dış politikasında süreklilik arz eden unsurlar, konstrüktivist teori bağlamında ele alınmaktadır. Çin dış politikasındaki değişimler açıklanırken, değişimlerin meydana geldiği iç bağlamın büyük önem arz ettiği düşünülmektedir. Çalışmada, ÇHC'nin dış politika amaç, strateji ve araçlarında süreklilik arz eden ve değişim gösteren faktörleri belirlemek hedeflenmektedir. Bu çalışma temelde iki kısımdan oluşmaktadır. İlk kısmında, Çin dış politikasında süreklilik arz eden faktörler ele alınmaktadır. İkincisinde ise dış politikadaki belirli öğelerin zaman içerisinde nasıl bir değişim geçirdiği üzerinde durulmaktadır. İkinci bölümde, Çin'in iç bağlamında yaşanan değişim ve dönüşümlerin yol açtığı genel dış politika yönelimleri incelenmektedir.

2. Teorik Çerçeve

Çin dış politikasındaki süreklilik arz eden ve değişim gösteren unsurları ortaya koymanın yöntemlerinden biri devlet kimliğinin inşasında etkili olan unsurları ve bunların dış politika üzerindeki etkilerini incelemektir. Çin dış politikası, Çinlilerin ben idraki ile yakından irtibatlıdır (Weissmann, 2015, s. 153). Çin dış politikasındaki sürekliliklerin ve değişimlerin devlet kimliğinin inşa süreciyle yakından irtibatlı olduğu düşünüldüğünden, bu çalışmada, genel olarak konstrüktivizmi temel alan analizler yapılmaktadır.

Konstrüktivizm aktörlerin sosyal olarak inşa edildiklerine vurgu yapmaktadır (Wendt, 1999, s. 7). Dünyanın sosyal olarak inşa edildiğini savunan konstrüktivistler hem maddi hem de düşünsel faktörlere vurgu yapmaktadırlar. Maddi gerçeklikler ancak sosyal bir bağlamda anlam kazanırlar (Flockhart, 2016, s. 85). Maddi güç ve çıkarlar önemli olmakla birlikte, onların anlam ve etkileri içinde buldukları sistemin sosyal bağlamında karşılık bulur (Wendt, 1999, s. 20). Maddi güçlerin ortaya koydukları etki, düşüncelerle etkileşimleri sonucu olarak ortaya çıkar (Wendt, 1990, s. 112).

Devletlerin kimlikleri diğer devletlerle etkileşimleriyle şekillenmektedir (Wendt, 1999, s. 21). Devletler birbirleriyle etkileşimleri sonucu elde ettikleri izlenimlere göre politikalar geliştirirler (Wendt, 1999, s. 108). Aktörler “çevreleri ve diğerleri hakkında sahip olduğu inançlar” çerçevesinde eylemde bulunurlar (Wendt, 1999, s. 108). Bu inançlar etkileşimler sonucu yeniden üretilirler.

Konstrüktivizm; aktörlerce paylaşılan fikir, inanç ve değerler sisteminin aktörlerin eylemleri üzerinde belirleyici bir etkiye sahip olduğunu iddia eder (Reus-Smit, 2005, s. 196). Kimlikler ve çıkarlar bir etkileşim sonucu ortaya çıkar ve etkileşim süreci boyunca değişim gösterebilmektedir (Wendt, 1992, s. 406; Wendt, 1999, s. 367). Faillerin dışarıya yönelik algıları, onların eylemlerini açıklamada önem arz etmektedir (Wendt, 1999, s. 137). Kimliklerin uluslararası siyasetteki özneleri etkilediğini savunan konstrüktivistler, faillerin tarihsel, kültürel, politik ve sosyal bağlamlarının önemini de kabul ederler (Flockhart, 2016, s. 87).

Rol teorisini dış politika analizine uygulayan Kalevi Holsti'nin ulusal rol kavramsallaştırması, bazı yönlerden konstrüktivizm ile ortak yönler taşımaktadır. Devletin konumu ve kapasitesi, sosyal ve ekonomik ihtiyaçlar, ulusal değerler, geleneksel roller, liderlerin kişiliği, kamuoyu vb. unsurlar politika yapıcılarının ulusal rol anlayışlarının kaynağını oluşturur. Politika yapıcılarının rol anlayışları, uluslararası beklentilerle etkileşime girerek dış politika karar ve eylemlerine dönüşür (Holsti, 1970, s. 245). Holsti'nin ulusal rol kavramsallaştırması hem psikolojik hem de sosyal çevreyi kapsar. Holsti, bu kavramla bir ulusun kendisini ve uluslararası arenadaki rolünü nasıl gördüğünü açıklamaya çalışır. Holsti, seçkinlerin ulusal rol algılarının dış politika tutum ve davranışlarındaki önemine vurgu yapar (Hudson, 2016, s. 25)

Çin dış politikasındaki değişimlerin anlaşılmasında, değişimlerin ortaya çıktığı bağlam büyük önem taşımaktadır. Dış politika kararlarını açıklayabilmede karar vericilerin içerisinde yer aldıkları bağlam kritik önemdedir (Hudson, 2016, s. 17). Kültür, tarih, coğrafya, ekonomi, siyasi

kurumlar, ideoloji, demografi ve sayısız başka faktör karar vericinin içerisinde yer aldığı bağlamı şekillendirir (Hudson, 2016, s. 23). Karar alma bağlamı fiziksel, psikolojik, toplumsal, operasyonel çevre gibi çok farklı bağlamları kapsamaktadır (Sprout ve Sprout, 1957, s. 311).

3. Çin Dış Politikasında Süreklilik Arz Eden Unsurlar

ÇHC'nin kuruluşundan günümüze kadar olan dönem içerisinde, ülkenin dış politika amaç ve uygulamalarında bazı süreklilik arz eden unsurların varlığından bahsedilebilir. Süreklilik arz eden unsurlar, genel olarak ÇHC'nin devlet kimliğinin inşa süreciyle doğrudan bağlantılıdır. Bu unsurlar, Çinli karar vericilerin dünya görüşlerini şekillendiren temel faktörler olarak karşımıza çıkmaktadır. Çin dış politikasında süreklilik arz eden unsurlar ile ilgili meselelerde, Çin'in tutumu genel olarak iyi bilinmektedir ve esneklikten uzaktır.

3.1. Parti İktidarının Korunması

ÇHC'nin kurulmasından itibaren içerde ve dışardaki temel hedefi, Çin Komünist Partisi'nin (ÇKP) liderliğinin korunması oldu. Bu temel ilke Mao sonrası dönemde de varlığını sürdürdü. Dönem dönem yöntemler değişse de temel hedef aynı kaldı. ÇKP, iktidarını güçlendirmek ve meşrulaştırmak için pragmatik yöntemler benimsemekten kaçınmadı.

Çin'in iç politikasının olduğu gibi dış politikasının da nihai amacı, ÇKP'yi iktidarda tutmaktır (Varrall, 2015, s. 3). Çin dış politikası, ÇKP'nin iktidarının korunması ve dolayısıyla siyasi istikrarın sürdürülmesine hizmet etmeye devam etmektedir. Birçok ülkenin iç ve dış politikası arasında güçlü bir bağ vardır, ancak Çin örneğinde, dış politika büyük oranda iç politikanın hizmetindedir (Ekman, 2012, s. 16). Mao sonrası dönemde birçok şey değişse de parti iktidarının korunması önceliği değişmedi. 1979'da Deng Xiaoping, Çin'in Sosyalist yolun "dört ana ilkesine", proletarya diktatörlüğüne, ÇKP liderliğine, Marksizm-Leninizm ve Mao Zedong düşüncesine bağlı kalacağını ilan etti. Aslında yeni yönetim için de temel ilke parti liderliğiydi ve öyle kalmaya devam etmektedir. Diğer ilkeler, parti yönetimini güçlendirme veya meşrulaştırma işlevi görmektedir (Kane, 2017, s. 102).

Çin'in dış politikası, büyük oranda ÇKP liderlerinin iç politika hedeflerine hizmet etmektedir. Komünist partinin iktidarındaki ekonomi-politik yapının güçlendirilmesi, reformdan geçirilmesi ve hayatta kalmasının sağlanması hala dış politikayı belirleyen temel etmendir. Ülkenin diplomasisi daha aktif hale gelse bile, büyük bir dönüşümden geçen iç yapının yaratacağı siyasi, sosyal ve ekonomik belirsizlikler büyük bir meydan okuma olarak kalmaya devam etmektedir (Medeiros ve Fravel, 2017, s. 396). ÇKP'nin yapısı ülkenin dönüşümüne paralel olarak değişim gösterse de parti iktidarının korunması yönündeki temel hedef süreklilik arz etmektedir.

3.2. Aşağılanma Yüzyılı Anlatısı

Çin dış politikasının süreklilik arz eden temel hedeflerinden biri aşağılanma yüzyılına kayıplarının telafi edilmesi ve Çin'in Doğu Asya bölgesindeki geleneksel üstünlüğünü yeniden elde etmesidir (Fairbank, 1969, s. 461). Çin'in dış politika tutum ve davranışlarını belirleyen en önemli etmenlerden biri "aşağılanma yüzyılı" anlatısıdır. Aşağılanma yüzyılı karar alıcıların kendi ülkelerine ve dünyaya bakışlarını şekillendiren temel unsurların başında gelmektedir.

1839 Afyon Savaşları ile başlayan ve 1949'da ÇHC'nin ilan edilmesiyle son bulan dönem "Aşağılanma Yüzyılı" olarak adlandırılmaktadır. Çin, bu dönemde, Batılı ülkeler başta olmak üzere yabancı ülkelerin saldırısına maruz kalmış ve kısmen sömürgeleştirilmişti (Clements, 2021, ss. 13-14). Çinliler, İkinci Dünya Savaşı'ndan önceki dönemi, Rusya ve Japonya ile birlikte Batılı büyük güçlerin onları eşit olmayan koşullarda çok çeşitli anlaşmaları kabul etmeye zorlayarak küçük düşürdüğü bir ulusal zayıflık dönemi olarak görüyorlar (Kane, 2017, s. 102). Aşağılanma yüzyılı yarattığı travma dolayısıyla Çinliler, ulusal bağımsızlık ve birlik ile toprak bütünlüğü ve egemenliği gibi konularda oldukça hassas davranmaktadır (Clements, 2021, s. 16). Macao ve Hong Kong'un 1997 yılında ÇHC'ye katılması aşağılanma yüzyılına kayıplarının telafi edilmesi açısından büyük önem arz etmektedir (Clements, 2021, s. 61). Ancak Tayvan'ın hala birleşmemiş olması, Çinlilerin hassasiyetlerinin canlı kalmasına yol açmaktadır.

Çin'in büyük güç ilişkilerinde takıntılı davranması yine aşağılanma yüzyılı ile irtibatlandırılabilir (Rozman, 2017, s. 123). II. Dünya Savaşı sonrası uluslararası davranışları göz önünde bulundurulduğunda Çin'in büyük güçlerin ardına takılma konusunda nispi bir isteksizlik gösterdiği söylenebilir. Çin-Sovyet ittifakı on yıldan daha az bir süre etkiliyken, Sovyetlere karşı Çin-Amerikan koalisyonu bundan daha kısa sürdü (Dittmer, 2017, s. xii). Çin'in Soğuk Savaş sonrası dönemde ABD'nin "ardına takılmak" yerine ABD'yi "dengelemeyi" tercih ettiği söylenebilir (Dittmer, 2017, s. xii). Çin'in dış politika karar vericileri, uluslararası meselelere ilişkin yaklaşım ve politikalarında bağımsız olmaya özen göstermektedirler (Lui, 2017, s. 13).

19. yüzyıldaki emperyalist askeri müdahalenin çektiği acıların tarihsel hafızası nedeniyle çoğu Çinli, dış müdahalelere olumsuz bakmaktadır. Çin, bu tür müdahalelere, ancak çok taraflı bir şekilde yürütülmesi koşuluyla destek verebilmektedir (Zhu, 2010, s. 46). Çin, iç işlerine müdahale edilmemesi ilkesine sıkı sıkıya bağlı kalmakta olduğunu sürekli bir şekilde dile getirmektedir. Bu ilkeye bağlılığın sürdürülmesinin nedenlerinden biri, aşağılanma yüzyılı anlatısının hala devlet kimliğinin önemli bir bileşeni olmasıdır.

Aşağılanma söylemi, ÇKP'nin istikrarı sağlamak ve meşruiyetini sürdürebilmek için inşa ettiği ulusal kimliğin kritik bir yönüdür. Geçmişte maruz kaldığı aşağılanmadan çıkarılan ders, Çin'in günümüzdeki "yabancı saldırılara" karşı üniter ve güçlü olmasıdır. Çin'in ancak güçlü ve birleşmiş bir ülkeye sahip olarak, "eski ve haklı konumuna" geri dönebileceği savunulmaktadır (Varrall, 2015, ss. 5-6). Aşağılanma yüzyılına yarattığı güvensizlik ve zayıflık hissi, Çin'i kapsamlı bir güç geliştirmeye yöneltmektedir (Harris, 2014, s. 29). Aşağılanma yüzyılına kayıpları, ancak Çin'in geçmişte olduğu gibi güçlü ve saygın bir aktör olması ile telafi edileceği ima edilmektedir (Varrall,

2015, s. 8). Çin uluslararası sistemde yükselişi, Çinliler tarafından aşağılanma yüzyılı öncesindeki tarihi konumuna yeniden gelme olarak görülmektedir.

3.3. Temel Dış Politika İlkeleri

ÇHC kuruluşundan itibaren bazı resmî belgelerde yer alan temel dış politika ilkelerin varlığından bahsedilebilir. Bu ilkeler Çin için temel çıkar alanları olarak vurgulanan ilkelere yapılan sürekli vurgu, bunları devlet kimliğinin bir parçası haline getirmektedir.

Eylül 1949'daki Halk Danışma Konferansı Ortak Programı'nda komünist Çin'in dış politika ilkeleri deklare edildi. Ülkenin bağımsızlığının, özgürlüğünün, toprak bütünlüğünün ve egemenliğinin korunması Çin'in temel dış politika hedefi olarak belirtildi. Çin hükümetleri ülkenin modernleşmesine uygun uluslararası bir çevre oluşturmayı da dış politikanın ana hedefi olarak görmektedirler (Zhu, 2013, ss. 120-121). Bu ilkeler Çin'in en temel çıkar alanları olarak görülmektedir. Aşağılanma yüzyılı'nın etkisiyle ulusal egemenlik ve toprak bütünlüğü gibi ilkeler, diğer ülkelerden daha vurgulu kullanılmaktadır. Çine özgü kavram olan "ulusal birleşme", ayrı kalmanın geçiciliğine vurgu yaparak ülkeye ait olduğu düşünülen tüm toprakların Çin ile birleşmesini ima etmektedir (Weissmann, 2015, s. 155).

Hong Kong ve Macao bölgelerinin anakara ile birleşmesi Çin'in toprak bütünlüğü ile ilgili kaygılarını azaltmıştır. Ancak Tayvan'ın hala birleşmemiş olması toprak bütünlüğü ve egemenlik ile ilgili kaygılarını canlı tutmaktadır (Harris, 2014, s. 26). Çinli liderler uzun bir süredir Tayvan'ın ülkelerinin ayrılmaz bir parçası olduğunu dile getirmektedirler. Çinli liderlerin Tayvan olmaksızın ülkenin tam olarak birleşmiş kabul edilemeyeceğini savunmaları, Tayvan konusunun meşruiyet iddialarının ayrılmaz bir parçası haline getirmiş bulunmaktadır. Tayvan'ın ulusal kimliğin bir parçası olarak görülmesi, Tayvan konusunda Çin liderlerin manevra alanı daraltan en önemli unsurdur (Yahuda, 2007, s. 345).

Çinli liderler, kısmen ulusal bir parçalanmadan korktukları için, Tayvan'ın bağımsızlığını engellemek için olağanüstü çaba sarf etmektedirler. Çine ait olarak görülen bir toprak parçasının kaybedilmesinin başka yerlerdeki ayrılıkçıları cesaretlendireceği ve geleneksel olarak Han Çinlisi olmayan Tibet, Xinjiang ve İç Moğolistan gibi bölgelerde bir domino etkisi yaratmasından korkuyorlar (Christensen, 2017, s. 66). Bundan dolayı Tayvan sorunu, Çin'in dış politikasında temel bir önceliğe sahiptir. Komünist parti için Tayvan endişesi bir ulusal egemenlik ve rejim meşruiyeti sorunudur (Zhao, 2017, s. 305). Çin toplumunda, Tayvan'ın bağımsızlığını engellemek için gerekirse güç kullanmanın meşruiyeti hususunda genel bir konsensüs bulunmaktadır (Christensen, 2017, ss. 65-66).

1955'te formüle edilen ve 1982'de Çin anayasasında yer alan "beş ilke" Çin dış politikasının temel ilkeleri olarak kabul edilmektedir: Egemenlik ve toprak bütünlüğüne karşılıklı saygı, karşılıklı saldırmazlık, iç işlerine müdahale etmeme, eşitlik ve karşılıklı yarar ile barış içinde bir arada yaşama (Lui, 2017, s. 13). Çin, dünyanın beş "resmî" nükleer gücünden biri olmasına rağmen,

nükleer silahların ilk kullanımını reddeden tek ülkedir (Dittmer, 2017, s. xii). Çatışmaların barışçıl bir şekilde çözülmesi taraftarı olan Çin, genel olarak uluslararası ilişkilerde güç kullanımına karşı çıkmaktadır (Zhu, 2013, s. 125).

“Barış içinde bir arada yaşamının beş ilkesi” olarak da adlandırılan bu ilkeler, 1950’ler ve 1960’larda üçüncü dünya ülkeleri ile yaşanan farklılıkların üstesinden gelmek için oldukça işlevsel olmaktadır. Sonrasında ise Batı’dan gelen baskılara direnmek için işlevsel olmaya başladı. Çin, insan hakları veya insani müdahale adı altında bir ülkenin iç işlerine müdahaleyi reddeden katı bir egemenlik görüşüne sahiptir. Bu ilkeler Çin’in katı duruşunu gerekçelendirmek için kullanılmaktadır. Müdahale etmeme doktrini, Çinliler tarafından uluslararası düzenin ana direği ve egemenliğin temel anlamı olarak görülmektedir. Özellikle rejimin hayatta kalması, bu ilkelerin son yollarda öne çıkarılmasının kaynağı olarak görülebilir (Yahuda, 2007, s. 340).

Bu ilkeler, fiili olarak dış istikrarsızlıkların Çin’i olumsuz yönde etkilemesini önlemeyi amaçlayan “iyi komşuluk ilişkilerine” odaklanan bir dış politikaya olanak sağlamaktadır. En önemlisi Tayvan, Tibet ve Xinjiang gibi Çin’in iç meselesi olarak gördüğü sorunlara yönelik dış müdahalelerin engellenmesi için kullanılabilen bir anlatı oluşturmaktadır (Weissmann, 2015s. 154).

Bu beş ilkenin günümüzde dile getirilmesinin arkasında yatan temel saik, Çin ekonomisinin giderek daha fazla bağımlı olduğu dış pazarlara erişimine yönelik tehditlerden kaynaklı endişelerdir (Weissmann, 2015, s. 154). Barış içinde bir arada yaşamının beş ilkesi, Çin’in diğer ülkelerle eşitlik temelinde birbirlerinin iç işlerine müdahale etmeden diplomatik ilişkiler geliştirme amacına hizmet etmektedir (Brown, 2017, s. 328). Çinli liderler, uzun süredir, ülkelerinin karşılıklı yarar, eşitlik ve kazan-kazan prensibi dışında bir şey istemekle karakterize edilmesine büyük direnç göstermektedirler (Brown, 2017, s. 339). Bu ilkelerin sürekli resmi olarak dile getirilmesi, bunları devlet kimliğinin birer unsuru haline getirmektedir. Bu ilkeler, Çin hakkında olumlu bir imgenin yaratılması bakımından da kullanışlı olabilmektedirler.

4. Çin Dış Politikasında Dönemler

ÇHC dış politikasında süreklilik kadar önem arz eden değişim gösteren unsurlardan da bahsedilebilir. ÇHC dış politikasındaki en önemli değişim, 1978 yılında başlayan reform ve dışa açılma ile gerçekleşmiştir. ÇHC’nin dış politikası, kabaca ideolojinin ve liderin belirleyici olduğu (1949-1978) dönem ile düşük profilli ve pragmatik bir dış politika anlayışının hâkim olduğu (1978 sonrası) dönem şeklinde iki döneme ayrılabilir. Soğuk Savaş döneminde Çin’in dış politikası, büyük ölçüde uluslararası sistem ve karar alıcı mekanizmadaki güçlü liderler tarafından belirlenmekteydi (Feng, 2015, s. 28). Mao önemli dış politika kararlarının büyük çoğunluğunu ya kendisi vermiş ya da önemli ölçüde etkilemiştir. Mao’nun kararlarında ideolojinin ve geleneksel Çin değerlerinin etkisi baskındır (Harris, 2014, s. 33). Mao sonrası dönemde, iç politikada olduğu gibi dış politikada da kolektif liderlik öne çıkmaya başlamıştır. Deng ile birlikte ekonomik kalkınma dış politikada temel belirleyici faktörlerden biri olmuştur. 1980’lerin sonlarına kadar Soğuk Savaş sınırlayıcı etkisi devam etmesine rağmen, Çin 1978’den itibaren ekonomik kalkınmayı önceleyen

bir dış politika uygulaya başladı. Deng Xiaoping gibi güçlü bir liderin dış politikada belirleyiciliği sürse de dış politika karar alma mekanizması adım adım çoğulcu bir nitelik kazanmaya başladı.

Dış politika çalışmalarında ulusal rol kavramını öne çıkaran Kalevi Holsti, güçlü ve hoşnutsuz bir devletin benimseyebileceği farklı dış politika yönelimlerini veya ulusal rolleri şöyle sıralamaktadır: Devrimci bir aktör haline gelebilir veya bölgesel bir yayılmacılık ile kendini sınırlayabilir; dengeleyici rolünü benimseyebilir veya prestijini arttırmaya ve içsel gelişimine odaklanarak hoşnutsuzluğun üstesinden gelmeye çalışabilir (Holsti, 1970, s. 250). Karar vericilerin ülkenin gücüne orantılı bir uluslararası statüye sahip olmadığını düşünmeleri açısından Çin, hoşnutsuz bir büyük güç olarak değerlendirilebilir. Arzulanan ile uluslararası arenada uygun görülen konum arasındaki ayrımın en çok algılandığı Mao liderliğindeki Çin, 1970’li yılların başına kadar devrimci bir rol oynamaktaydı. 1978 ile başlayan dışa açılma ve reform ile birlikte Çin’in daha çok ekonomik kalkınmaya odaklanarak hoşnutsuzluğun üstesinde gelmeye çalıştığı söylenebilir. Çin, 1970’li yıllarda Sovyetleri dengeleme rolünü benimsemişken, Soğuk Savaş’ın sona ermesinden itibaren ABD’nin tek kutupluluğuna karşı çok kutupluluk arayışında olmuştur.

Çin dış politikasında değişimleri yönlendiren faktörler büyük çeşitlilik arz etmektedir. Uluslararası sistem dış ilişkilerin şekillenmesine etki etse de temelde iç toplumsal ve ekonomik yapıda meydana gelen dönüşümler en belirleyici faktörler olarak karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla Çin dış politikasındaki değişimleri anlamak için iç bağlam daha büyük önem arz etmektedir. Bu bölümde Çin dış politikasındaki genel eğilimler veya yönelimler ele alınacaktır.

4.1. Bir Tarafa Yaslanmak

Anakara Çin’deki Komünist yönetim dış politikayı, komünizmin dünya çapındaki güç mücadelesinde bir araç olarak görüyordu. Komünist dış politika anlayışının temel amacı devrimi her yere yaymak, dünya proletaryasını birleştirmek ve onu emperyalistlere karşı zafere taşımaktı. Mao, Çin’in birleşik bir cephe oluşturmak için Sovyetler Birliği, diğer sosyalist ülkeler ve halk kitleleriyle bir ittifak kurmasının gerekliliğine inanıyordu. “Bir tarafa yaslanmak” olarak adlandırılan bu politika zafere ulaşmak ve onu sürdürmek için gerekli görülüyordu. Mao’ya göre, Çin halkı ya emperyalizmden yana ya da sosyalizmden yana meyletmelidir. Mao, üçüncü bir yolun olmadığını ve tarafsızlığın sadece bir kamuflaj olduğunu dile getiriyordu (Levi, 1953, s. 277). Bir tarafa yaslanma politikası, daha ÇHC kurulmadan Çinli liderler tarafından dile getirilmekteydi. Komünist liderler başarılı olabilmek için Sovyet desteğini hayati önemde görmekteydiler.

ÇHC’nin kurulduğu dönemde Çinli liderler, ülkenin ve rejimin güvenliği için Sovyetler Birliği ile ilişkileri ve Çin’in sosyalist bloğa dahil olmasını hayati önemde görüyorlardı (Harris, 2014, s. 33). Soğuk Savaş yarattığı ideolojik rekabet ve Batılı ülkelerinin genel olarak antikomünist bir tutum takınmaları, Çin’in sosyalist bloğa yaslanma politikasını ciddi bir şekilde etkilemiştir (Harris, 2014, s. 35).

ÇHC kurulduğu tarihten itibaren uluslararası bir tecritle karşı karşıya kaldı. Soğuk Savaş'ın başlamasıyla dünyanın iki rakip kampa bölünmesi, ÇHC'nin Birleşmiş Milletler (BM) başta olmak üzere uluslararası toplumunda tanınmasını etkiledi. 1949'da ÇHC'nin diplomatik olarak tanıyan ülkeler yalnızca Sovyet bloğu üyeleri idi. 1950'de on ülke daha ÇHC'yi tanıdı. Kuruluşundan on yıl sonra bile sadece otuz beş ülke ÇHC ile diplomatik ilişkiler kurmuştu (Shambaugh, 2020, s. 5).

Kore Savaşı, Çin'in komünist olmayan dünyadan tamamen uzaklaşmasına ve komünist kampla bağların daha da güçlenmesine hizmet etti. Aynı zamanda, ÇHC'nin Tayvan'ı anakara Çin'i ile birleştirme fırsatını da hüsrana uğrattı. Kore Savaşı'na kadar Tayvan, ABD'nin Uzak Doğu "savunma çevresinin" dışındaydı. Ancak Kore Savaşı'nın patlak vermesi Truman Doktrini'nin Avrupa'dan Asya'ya yayılmasına yol açtı. 1954'te Taipei ile yapılan karşılıklı bir güvenlik anlaşmasıyla ABD, Tayvan'ın güvenliğini ve milliyetçi Çin Cumhuriyeti'nin Tayvan üzerindeki varlığını sürdürmesini garanti etmeye başladı (Shambaugh, 2020, s. 6).

Sosyalist bloğa yaslanma siyaseti, ülkenin bağımsızlığını ve rejimin devamlılığını güvenceye almanın yanında, ekonomik kalkınma için gerekli desteğin alınmasını da amaçlamaktaydı (Harris, 2014, s. 37). ÇHC kuruluşundan itibaren uluslararası toplumdan izoleydi. Batı ülkeleriyle ve Doğu'daki pek çok ülkeyle bağları kesilen ÇHC, ekonomik yardım ve güvenlik için Moskova'ya döndü. Mao'nun 1950'deki Moskova ziyareti Çin-Sovyet Dostluk, İttifak ve Karşılıklı Yardım Antlaşması'nın imzalanmasıyla sonuçlandı (Shambaugh, 2020, s. 5). Sovyetler Birliği ve Komünist Çin arasındaki ekonomik ilişkiler 1950'de yapılan antlaşmalarla birlikte büyük bir gelişme gösterdi. İki aktör arasındaki ideolojik yakınlık, ekonomik ilişkiler dahil diğer ilişkilerin gelişmesini tetikliyordu.

Mao, Sovyetler Birliği ile iyi ilişkiler tesis etme arayışında olmuş olsa da önemli ölçüde bağımsız hareket etmekteydi. Stalin, bütün komünist devletlerin Moskova tarafından belirlenen çıkarlara uygun hareket etmelerini beklemekteydi (Dillon, 2016, s. 298). Çin'in kendine özgü bağımsız bir yol oluşturma yeteneği iki sosyalist ülke arasında gerilime yol açmaktaydı (Dillon, 2016, s. 307). Çinli liderlerin tarihsel olarak Çin'in merkezliğine dair görüşleri ve komünist ideolojiye yönelik kendi anlayışları üstü örtülü bir gerginliği alevlendirmekteydi (Kissinger, 2015, s. 210). Stalin öldükten sonra Mao kendisini en güçlü konuma sahip komünist lider olarak görmekteydi. Mao, Sovyetlerin ÇHC'ye uygun gördüğü küçük ortak rolünü aşığılama olarak görüyordu (Kissinger, 2015, s. 212). ÇHC ve Sovyetler Birliği arasında sosyalist devrimin liderliği hususunda bir rekabet yaşanıyordu (Dillon, 2016, s. 349). ÇHC sosyalist bloğa yaslanma siyaseti yürütse de Sovyetlerin Çin'e uygun gördüğü rolden hoşnutsuzdu. Bu hoşnutsuzluk zamanla iki sosyalist ülke arasında rekabetin artmasına yol açtı.

1960'lara doğru, Çin-Sovyet ilişkisinin kardeşlik dinamikleri giderek çözülmeye başladı. Sovyet tarafının yaklaşık 1400 Sovyet danışmanını aniden geri çekmeye ve 200 ortak endüstriyel-teknik projede iş birliğini sona erdirmeye karar vermesi ikili ilişkileri kopma noktasına getirdi (Shambaugh, 2020, s. 6). Sovyetler ve Çin arasındaki ittifak 1960'larda dağılmaya başladı. Kruşçev'in kişilik kültüründen feragat etmesi, Çin'in İleriye Doğru Büyük Atılım kampanyasını

başlatması, Sovyetlerin Tayvan'daki Çin çıkarlarını göz ardı etmesi, Çin'in nükleer gelişimine yönelik vaat ettiği yardımın daha sonra iptal edilmesi, Üçüncü Dünya'ya yönelik stratejik farklılıklar ve kurulu sosyalist rejimlerde proletarya diktatörlüğünün gelecekteki yönü temel sorunlu konular olarak sıralanabilir (Dittmer, 2017, s. 212). Çin'in sosyalist kampın lehinde "bir tarafa yaslanma" politikası, Sovyetler ile ilişkileri gerginleşince değişmeye başladı.

4.2. Üçüncü Dünya Stratejisi

1950'lerde Çin'in dünya ile ilişkilerine, uluslararası izolasyonu ve Sovyetler Birliği ile olan ilişkisi damga vurdu. 1954 Cenevre Konferansına ve 1955 Bandung Konferansına Çin'in katılımı bu dönemdeki en önemli istisnaydı. Bu iki uluslararası toplantı, ÇHC'nin dünya sahnesine attığı ilk adımlardı (Shambaugh, 2020, s. 6). Bağlantısızlar Hareketi'nin ortaya çıkararak Bandung Konferansı, ÇHC'ye, gelişen bir sömürge sonrası ulus olarak sosyalizmden sonra "ikinci kimliğini" ilan etme ve bu ülkelerle diplomatik bağlarını genişletme fırsatı sundu. Gelişmekte olan dünyayla bağlantıları zamanla Çin diplomasisinin ayırt edici özelliklerinden biri haline geldi. Çin'in "üçüncü dünya", sömürge sonrası, gelişmekte olan ülkelerle tutarlı bir şekilde özdeşleşmesi en süreklilik arz eden dış politika eğilimi oldu (Shambaugh, 2020, s. 7). Cenevre ve Bandung konferansları, ÇHC'nin Sovyetler Bloğu dışındaki uluslararası aktörlerle ilişki kurmasında önemli fırsatlar sundu.

Çin, 1950'den itibaren uluslararası platformlarda genellikle Asya, Afrika ve Latin Amerika ülkeleriyle özdeşleşmekte ve onların sözcüsü gibi hareket etmekteydi (Üngör, 2009, s. 28). Üçüncü dünya söylemi 1950'lerin ortalarından itibaren yaygınlaşmaya başladı (Üngör, 2009, s. 29). Çin-Sovyet ittifakının sonlanmasıyla birlikte Çin'in dünya görüşü, iki süper gücün dünyanın burjuvazisi haline geldiği "üç dünya teorisi" biçiminde şekillendi. Buna göre, Üçüncü Dünya artık proletaryanın uluslararası temsilcisi olarak Sovyetler Birliği'nin yerini alıyordu. (Dittmer, 2017, s. xiv). Bu dönemde sömürge karşıtı hareketlerin artması, üçüncü dünya söyleminin karşılık bulmasına yol açmaktaydı. Çin, sömürge altında olan ülkelerinin bağımsızlıklarını elde etmelerini, Batı emperyalizmine karşı mücadelede önemli bir adım olarak görüyordu. Üçüncü dünya söylemi, Sovyetlerle ilişkilerin gerilmesiyle birlikte Çin dış politikası şekillendiren önemli bir faktör haline gelmeye başladı.

1960'lı yıllarda Sovyetler Birliği ile ilişkiler bozulduğunda üçüncü dünya kuramı, her iki süper güce karşı birleşik bir cephe kurma arayışına dönüştü (Harris, 2014, s. 35). Çin dünyanın diğer bölgelerindeki komünist partileri ve isyan hareketlerini destekleyerek "devrim ihraç etme" eğilimindeydi. Çin 1960'lı yıllarda Asya, Afrika ve hatta Latin Amerika'daki yerleşik hükümetleri devirmeye çalışan radikal bir revizyonist güç haline geldi. Bu yıllar açık ara Çin dış politikasının devrimci dönemini oluşturuyordu (Shambaugh, 2020, ss. 8-9). Bu dönemde Çin, büyük güçler arasında ihtilafa en yatkın ülke olmamasına rağmen, şiddet kullanmaya en yatkın olanıydı. Bir şekilde çatışmaya evrilmiş bir anlaşmazlıkta, Çin ortalama olarak diğer büyük aktörlerden daha yüksek düzeyde güce başvurma eğilimindeydi (Johnston, 2017, s. 271).

4.3. Hegemonya ve Emperyalizm Karşıtlığı

Sovyetler ile ilişkilerin gerginleşmesiyle ana hamisi ve güvenlik garantöründen yoksun kalan Çin, iki süper güce karşı karşıya kaldı. Çin'in on yıllık dış ilişkilerini şekillendiren "ikili düşman" stratejisi, iki "hegemon" olarak adlandırdığı "emperyalistlere" (ABD) ve "sosyal emperyalistlere" (SSCB) karşı mücadele etmeyi temel alıyordu (Shambaugh, 2020, s. 8). 1960'lı yıllarda içerdeki radikalleşme dış politikada revizyonist tutumlara yol açmıştır (Harris, 2014, s. 34).

ABD ve Sovyetler arasındaki anlaşmazlık Soğuk Savaş'ın stratejik temeliyken, Doğu Asya'nın bölgesel güç dengesini ABD ve ÇHC arasındaki düşmanlık şekillendirmekteydi. ÇHC ve Sovyetler arasında artan ideolojik üstünlük ve jeopolitik rekabet dolayısıyla ÇHC-Sovyetler-ABD arasında stratejik bir üçgen oluşmuştu. Bu üçlü ilişkide en zayıf ve en kırılabilir durumda olan ÇHC olmasına rağmen, Çin her iki güce de aynı anda meydan okumaktaydı. Nükleer güçlerin karşılıklı düşmanlıkları üzerine oynayarak kendine alan açmaktaydı (Kissinger, 2015, s. 193-195).

Çin, bu dönemde, her iki süper güçten tehdit hissetse de Sovyetler'i ABD'den daha büyük bir tehdit olarak görmekteydi (Shambaugh, 2020, s. 10). 1960'lar, Çin-Sovyet ilişkilerinde artan gerilimler ve Çin'in ulusal güvenliğine yönelik artan tehdit algılamalarıyla kapandı. Sovyetler'in 1968'deki Çekoslovakya müdahalesi ve Moskova'nın "karşı-devrimi" önlemek için herhangi bir sosyalist cumhuriyete müdahalesini savunan Brejnev Doktrini'nin ilan edilmesiyle Çinli karar alıcılar, varoluşsal bir tehdit hissetmeye başladılar (Shambaugh, 2020, s. 10). Çin-Sovyet gerilimi, tartışmalı sınır bölgelerinde askeri çatışmaya dönüşmesiyle 1969'da doruğa çıktı.

4.4. Denge Siyaseti

1960'lı yıllarda iki süper güce ile karşı karşıya kalan Çin'in uluslararası alanda yaşadığı izolasyonu sürdürebilmesinin hem içerdeki hem de dışardaki maliyeti oldukça yüksekti (Minqi, 2017, s. 30). Sovyet askeri baskısı ve nükleer saldırı tehdidi, Çin'i farklı güvenlik arayışlarına sevk etti (Sutter, 2021, s. 9). Özellikle Sovyetler'le yaşanan rekabetin çatışmaya evrilme tehlikesinin giderek artması, Çin'i alternatif stratejilere yöneltti. 1970'lerin başında, Çinli ve Amerikalı karar vericilerin birbirlerine yönelik düşüncelerinde yaşanan değişim, Çin'in dünyayla ilişkilerinde yeni bir dönemin başlamasını tetikledi.

Üçüncü dünya ülkelerinde ve gelişmekte olan ülkelerde Çin'e yönelik artan destek, ülkenin 1971 yılında BM'de Batılı ülkelere karşı oy üstünlüğü elde etmesini sağlamıştır. Çin, BM Güvenlik Konseyi'ndeki daimî temsilcilik koltuğunu Tayvan'dan almayı başarmıştır. Çin'in BM'ye katılımı devrimci dış politika eğiliminin sonlandırmıştır. Çin yavaş yavaş revizyonist eğilimlerinden vazgeçmiş, devletler arası normal ilişkilerin tesis edilmesine öncelik vermeye başlamıştır (Harris, 2014, s. 37).

ABD ile başlatılan açılım, yirmi yıllık düşmanlığı ve temassızlığı sona erdirdi. Aynı zamanda bu açılım, uluslararası politikada Çin'in dikkate alınması gereken bir aktör olmasına yol açarak,

dünya meselelerinde bir “stratejik üçgen” ortaya çıkardı. Aslında bu stratejik yapı Çin-Sovyet bölünmesiyle ortaya çıkmıştı. 1970’lerde farklı olan diğer iki büyük gücün Sovyetlere karşı iş birliğine gitmesiydi (Shambaugh, 2020, s. 11). Çin, 1972’de ortaya çıkan stratejik üçgene SSCB veya ABD’den daha fazla eğilim gösterdi. Sovyetler Birliği’ni çevrelemede ABD’yle iş birliğine istekli olan Çin, büyük güçlerle eşit bir mesafede olma stratejisini hayata geçirebildi. Büyük güçler arasında denge sağlamaya olanak tanıyan bu strateji, Çin’in manevra yapabileceği maksimum alana sahip olmasına yol açıyordu (Rozman, 2017, s. 124).

Nixon’un 1972’de Çin’i ziyaret etmesi, Çin-Amerika ilişkilerinde yeni bir dönemi başlatmakla kalmadı, aynı zamanda Çin’in uzun süredir yaşamakta olduğu tecrit konumundan çıkma sürecini de başlattı. Yirmi yıllık totaliter izolasyon, yerini dış dünyayla temkinli bir temasa bıraktı. 1979 yılında Çin ve ABD arasında resmi diplomatik ilişkilerin kurulmasıyla tam normalleşme gerçekleşmiş oldu. Bu yavaş ilerlemeye rağmen, Çin-Amerika yakınlaşması uluslararası ilişkileri çoktan değiştirmişti (Shambaugh, 2020, s. 12).

Çin 1970’lerde Sovyetleri dengelemek için hem ABD kuvvetlerinin bölgede varlığının devam etmesinden hem de Japonya’nın savunma harcamalarını arttırmasından yanaydı. ABD’nin varlığı ve Japonya’nın güçlenmesi, Çin’in bölgesel liderliğini aşındırsa da bu dönemde en büyük tehdit algılaması SSCB’den gelmekteydi (Ng-Quinn, 2017, s. 49). Çin’in 1970’li yıllardaki dış ilişkileri, büyük ölçüde İki Kutuplu Sistem ve Sovyetlerle yaşanan rekabet tarafından şekillendirilmekteydi.

4.5. Düşük Profilli Dış Politika

1990’ların başında Deng Xiaoping Çin dış politikasının temel düsturunu “düşük bir profil izleme” (*tāoguāngyǎnghuì*) olarak ifade etmiştir. Bu ilke 1990’lar ifade edilmesine rağmen, 1978’den itibaren fiili olarak uygulanan dış politikanın düşük profilli olduğu söylenebilir. Çin’in küresel bir aktör haline geldiği günümüzde dahi, Çin dış politikasında bu ilkenin önemli bir ağırlığının olduğu görülmektedir.

Deng, 1990’ların başında Çin’in düşük bir profil tutması ve belirsizlikler karşısında sakin kalması gerektiğini dile getiren “*tāoguāngyǎnghuì*” büyük stratejisini ilan etti (Shambaugh, 2020, s. 14). Deng, 1990’larda Çin dış politikasını şu şekilde formüle etmekteydi: “öne çıkmaktan kaçın, asla önyak olma ve bir şeyler başarmaya çalış” (Vogel, 2017, s. 714). 1992 yılında yaptığı bir konuşmada Deng, Çin’in düşük bir profil izleyerek ve ekonomik kalkınmaya odaklanarak uluslararası ilişkilerde daha fazla ağırlığa sahip olunacağını dile getirmiştir (Chen ve Wang, 2011, s. 197).

Deng’in dış politika ile ilgili stratejisi, sonraları “yirmi dört karakterli ilkeler” olarak da ifade edilmeye başlandı. Bu ilkeler şu şekilde ifade edilebilir: gelişmeleri sakince izleyin, kendi konumunu güvenli kıl, değişikliklerin güvenle üstesinden gelin, düşük profilde iyi olun, asla lider olmayın ve bazı katkılarda bulunun (Chen ve Wang, 2011, s. 197; Zhao, 2017, s. 296). Bu esaslar genel olarak “sabretmek, dikkat çekmemek ve önderlik etmemek” şeklinde çevrilmektedir

(Harris, 2014, s. 39). Bu esaslar, her ne kadar 1990'lı yıllarda tam olarak formüle edilmiş olsalar da 1978'den itibaren Çin dış politikasına yön vermekteydiler.

Çin'in 1978'den itibaren ekonomik yapısını ve dış politika önceliklerini değiştirmesinde en önemli etkenlerden biri, diğer Doğu Asya ülkelerinin büyük çoğunluğunun Çin'e göre daha yüksek bir ekonomik büyüme hızına sahip olmasıydı. Japonya, Tayvan, Hong Kong, Singapur ve Güney Kore çok hızlı bir ekonomik gelişme dönemine girmişlerdi. Çin diğer Doğu Asya ekonomilerinin daha gerisinde yer alıyordu (Westad, 2013, s. 406). Bu Doğu Asya ekonomileri diğer ekonomilerin sergileyemediği bir performansı sergilemekteydiler. Bu ülkelerin diğer herhangi bir ülkenin büyümediği kadar hızlı büyümesi, Çin'in ekonomik sistemini yeniden yapılandırmaya itmekteydi (Vogel, 2017, s. 2). Tarihsel olarak Doğu Asya'nın öncü gücü olduğu iddiasında bulunan Çin, ekonomik ve teknolojik olarak diğer Doğu Asya ülkelerinin gerisinde kalmayı ciddi bir prestij kaybı olarak görmekteydi. Diğer Doğu Asya ekonomilerinin gerisinde kalma, tarihsel üstünlük iddiasının altını oymaktaydı.

Çin'in iç yapısını ve dünyayla olan ilişkilerini değiştirmesinde rol oynayan diğer bir faktör ise karar alıcılardaki değişim ve onların kendi ülkelerinin gücüne ve uluslararası düzene yönelik algılarında yaşanan değişim oldu. 1978'de Deng Xiaoping'in kontrolü ele geçirmesiyle başlatılan "reform ve dışa açılma" dönemiyle birlikte barış ve kalkınma Çin'in temel önceliği haline geldi (Zhu, 2010, s. 21). Artık temel yönelimleri belirleyen ekonomiydi. Çin'in modernleşme hamlesine teknoloji, yatırım, yardım ve uzmanlığa katkıda bulunabilecek gelişmiş ülkelerle bağların geliştirilmesi, temel bir dış politika önceliği haline geldi (Zhao, 2017, s. 304).

Deng, içerde istikrarın ve dışarıda ise barışçıl bir ortamın varlığını, Çin kalkınma hedeflerine ulaşmasında iki uzun vadeli ilke olarak görmekteydi (Foot, 2016, s. 347). Çin'in kalkınmasını destekleyecek bir bölgesel bağlama sahip olmak, reform ve dışa açılmadan beri Çin için son derece önemliydi (Brown, 2017, s. 333). Ekonomik kalkınma ve dış politika, 1978'den itibaren iç içe geçmiştir (Ekman, 2012, s. 14). Yeni liderler için Çin'in dış politikası, birine veya bir şeye muhalefet etmek yerine "barış ve kalkınmayı" amaçlıyordu. "Düşman edinmeme" düsturu Çin'in yeni dış politikasının önemli bir parçası haline geldi (Lui, 2017, s. 17).

1980'ler boyunca Çin kapılarını dış yatırımlara açtı ve dış ticaretini hızla genişletti. Diplomatik bağlarını geliştiren Çin, bu dönemde, on dokuz ülkeyle daha diplomatik ilişkiler kurdu. Çin, eski hasmı Sovyetler Birliği ile ilişkilerini bile normalleştirdi. Ayrıca, Dünya Bankası ve Uluslararası Para Fonu gibi uluslararası kuruluşlara katılmak için gerekli girişimleri başlattı. 1980'lerin başında "reform ve açılma" politikası dolayısıyla ortaya çıkan iyimser hava 1989'da yerini karamsarlığa bıraktı (Shambaugh, 2020, s. 13). 1989'daki Tiananmen gösterilerinin çok sert bir şekilde bastırılması, Çin'in uluslararası itibarının zedelenmesine ve Batı ülkeleriyle olan bağlarının, kısa bir süre için de olsa, zayıflamasına yol açtı.

1989'da Çin, Batılı güçlerin yaptırım uygulamalarından sonra ekonomik izolasyon; uluslararası komünizmin çöküşünden sonra siyasi izolasyon, 1991 Körfez Savaşı ardından ABD merkezli bir tek kutupluluk; Rusya'nın Batı'ya yönelmesinin ve Japonya ile ABD arasındaki güçlendirilmiş

güvenlik ittifakının işaret ettiği gibi, büyük güçler arasındaki gizli anlaşma tehlikesiyle karşı karşıya kaldı (Rozman, 2017, s. 126).

Batı dışındaki ülkeler, Tiananmen'deki olaylar hakkında genel olarak sessiz kaldılar ve Çin'le ilişkilerini askıya almadılar. Dolayısıyla Haziran 1989 olayları Çin'in uluslararası itibarını zedelese de tam bir izolasyona yol açmadı (Shambaugh, 2020, s. 14). Güneydoğu Asya ülkelerinin Tiananmen Olayına tepkisi çok ılımlıydı ve Batı'nunki kadar kınayıcı değildi. Çin ve Güneydoğu Asya ülkeleri arasında 1990'ların başında bir yakınlaşma dönemi yaşandı (Pradt, 2016, s. 12). Tiananmen olayları ve Soğuk Savaş'ın sonra ermesi, Çin'in dış ilişkilerini etkilese de dış politikasında herhangi bir değişikliğe yol açmadı.

Soğuk Savaş'ın sona ermesi, Çin'in büyük güçler arasındaki manevra alanını kaybetmesine neden oldu (Rozman, 2017, s. 125). Çin, büyük güçler arasında yeniden önemli bir tesir gücü elde etmek için strateji arayışına girdi (Shambaugh, 2020, s. 14). 1990'ların ortalarından itibaren Çin dünya ülkeleriyle yeniden ilişki kurmada büyük bir başarı elde etti. 1995-96'da Çin'in büyük güçlerle olan ilişkileri daha da yoğunlaştı. Çin-Rus ilişkileri, uluslararası sistemin çok kutupluluğa evrilmesi doğrultusunda ilerlemekteydi (Rozman, 2017, s. 126). 1990'lar Çin'in dış ilişkilerinin önceki döneme göre bir uçtan diğerine seyrettiği bir dönem oldu. Çin, uluslararası toplumdan kısmen de olsa dışlanmış bir ülke olmaktan, bölgesel ve küresel sisteme giderek daha fazla entegre hale gelen daha normal bir aktöre dönüştü (Shambaugh, 2020, s. 15).

4.6. Çok Boyutlu Dış Politika

2000'li yıllara gelindiğinde Çin, uluslararası ilişkilerde daha hayati bir rol oynamaya başladı (Feng, 2015, s. 28). Çin ekonomik yükselişi küresel bir eylemliliği gerekli hale getirmekteydi. Özellikle de enerji şirketleri Afrika, Orta Doğu, Orta Asya ve Latin Amerika gibi çeşitli bölgelerde faaliyet yürütmeye başladılar. Küresel dış açılma Çin'in bölgesel stratejiler dahil olmak üzere küresel ölçekte bir diplomasi yürütmesini zorunlu hale getirdi (Zhang, 2010, s. 54). Uluslararası toplumla artan entegrasyon ve dünyanın diğer ekonomileriyle derinleşen karşılıklı bağımlılık, ülkenin çok boyutlu bir diplomasi izlemesine yol açmaktaydı.

Büyük bir gelişim gösteren Çin ekonomisi, 1990'ların ortalarından beri Çin'in enerji gereksinimini arttırdı. Yükselmeye devam eden Çin ekonomisi, yatırım ve ihracat için yeni pazarlar aramaya başladı (Zhu, 2013, s. 121). Küresel arenadaki varlığına daha fazla derinlik kazandırmaya çalışan Çin, "dışarıya çıkma" veya "küreselleşme" politikasına girişti. Çin'in hammadde emtialarına ve enerji kaynaklarına yönelik artan ihtiyacı, bu dinamiği esas yönlendiren etkendi (Shambaugh, 2020, s. 15). 2000'li yıllar boyunca Çin, hemen her kıtada çeşitli bölgesel çok taraflı kurumlar ve diyalog grupları kurdu (Shambaugh, 2020, s. 16).

Çin, bu dönemde Rusya ile bağlarını daha da derinleştirdi ve Orta Asya'daki Şanghay İşbirliği Örgütü ülkeleriyle bağlarını genişletti. Çin-Hindistan ilişkileri de büyük bir gelişme göstererek istikrar kazandı. Doğu Asya'da Çin, yakın çevresiyle ilişkilerinde "altın on yıl" (1999-2009) olarak

görülen ve muhtemelen o döneme kadarki en iyi on yılını yaşadı. 2001 yılından itibaren Çin-Amerika ilişkileri de istikrarlı bir gelişme gösterdi (Shambaugh, 2020, s. 15).

4.7. Barışçıl Kalkınma ve Uyumlu Dünya Stratejileri

Çin uluslararası sistemde giderek önem arz eden bir aktör haline geldikçe, Çin'in yükselişine dair endişeler de artmaya başladı. Başta Batı ülkelerinde olmak üzere dünyanın çeşitli bölgelerinde artan "Çin tehdidi" algısına karşılık, Çin hükümeti kendisine yönelik kaygıları azaltmak için "barışçıl kalkınma" ve "uyumlu dünya" söylemlerini geliştirdi (Zhu, 2013, s. 123). Çinli yetkililer başlarda "barışçıl yükseliş" ifadesini kullanıyorlardı. Ancak yükseliş ifadesinin de bir kaygı yarattığı fark edilince "barışçıl kalkınma" ifadesi yaygınlaşmaya başladı. Bu çabaların altında yatan temel saik, Çin'in uluslararası imajını olumlu yönde güçlendirmektir.

2000'li yıllarda "barışçıl yükseliş", "barış ve kalkınma", "çok kutupluluk ve küreselleşme", "barışçıl kalkınma", "yumuşak güç" "uyumlu dünya" vb. söylemler Çin dış politikasında öne çıkmaktaydı (Deng, 2008, s. 3). Çinli liderler, dış dünyaya hitap ederken uyumlu bir dünyanın inşa edilmesi çağrısı yapmaktaydılar (Lynch, 2015, s. 204). Çin dünyaya kendisini barışsever ve uyum arayışında olan bir ülke olarak sunmaya özen gösteriyordu (Lynch, 2015, s. 155).

2000'li yıllarda Çin'in formüle ettiği "barışçıl kalkınma" stratejisi, Çin için elverişli bir uluslararası çevre yaratmayı ve bilinçli olarak böyle bir çevreyi şekillendirmeyi, sürekli olarak yeni fırsatlar yaratmayı ve kalkınma için daha geniş bir alan açmayı amaçlıyordu. Bu strateji, Çin'in bölgesel ve küresel meselelerde yapıcı bir rol oynamasını gerektiriyordu. Bu yapıcı politika, Çin'in gerektiğinde uluslararası sorumluluklar üstlenme cesaretine sahip olması gerektiği anlamına geliyordu (Zhu, 2010, s. 52).

Dışarıda olumlu bir oluşturmak için Çin'in kullandığı diğer bir strateji ise yumuşak güçtü. Yumuşak güç, Çin'in dış ilişkilerindeki temel stratejilerinden biri oldu. Çin küresel imajını iyileştirme ve ülke hakkındaki uluslararası anlatıları etkileme yönünde yoğun bir çaba içerisine girdi (Shambaugh, 2020, s. 16). Çinli politika yapımcılarının büyük çoğunluğu, mevcut uluslararası yapının Çin'in yükselişi için oldukça elverişli bir ortam oluşturduğunu düşünüyordu (Zhu, 2010, s. 39).

Çin'in uluslararası kuruluşlarla etkileşimi, birbirinin kimliğini ve çıkarlarını karşılıklı olarak etkileme ve yeniden şekillendirme süreci olmuştur. Çin'in barışçıl yükselişindeki başarısı, esas olarak uluslararası toplumla etkileşimi yoluyla geçirdiği içsel dönüşümden kaynaklanmaktadır. Çin, uluslararası toplumla etkileşimi sayesinde revizyonistten tarafsız bir güce ve ardından statükocu bir güce dönüştü. Çin'in bütün bu kimlik değişimi, kurumsal seçimi ve norm kabulü barışçıl olmuştur (Zhu, 2010, s. 40).

2009 yılında Çin devlet başkanı Hu Jintao Çinli karar alıcıların dünya görüşlerini yansıtan beş ilke ilan etti: Köklü dönüşüm, uyumlu dünya, ortak kalkınma, paylaşılan sorumluluk ve aktif katılım.

Çin yönetici eliti dünyanın köklü bir değişim sürecine girdiğini ve Çin'in geleceğinin dış dünya ile yakından bağlantılı olduğunu düşünüyordu. Bu nedenle Çin, yalnızca uluslararası topluma aktif olarak entegre olmakla kalmamalı, aynı zamanda ortak kalkınmayı aramalı ve nispeten uyumlu bir dünya inşa etmede daha fazla sorumluluk üstlenmeliydi (Zhu, 2010, ss. 22-23).

4.8. İddialı Dış Politika

Çin'in artan ekonomik ve diplomatik ağırlığı onu etkili bir aktör haline getirmektedir (Yahuda, 2007, s. 337). Dünya Bankası verilerine göre, Çin 2010 yılında Japonya'yı geçerek dünyanın en büyük ikinci ekonomisi haline geldi. Satın alma gücü paritesine göre hesaplanan milli gelirde 2014 yılında ABD'yi geçerek dünyanın en büyük ekonomisi haline geldi (Statistics Times, 2022). Çin 2010 yılında ABD'nin dünya imalat sanayisindeki yüzyıllık üstünlüğünü sonlandırarak en büyük imalatçı sanayisine sahip ülke oldu (Jacques, 2016, s. 608). Çin 2010'lı yıllarda dünyanın en büyük ticaret gücü haline geldi. 2018 yılında, Çin dünya çapındaki 174 ülkeye ABD'den daha fazla ihracat yapmaktaydı (Johnson, 2019). Çin dünya üretiminde ve ticaretinde en önemli aktör haline gelmiş bulunmaktadır.

Çin'in ekonomik ve askeri gücü arttıkça, Deng'in "düşük profilli dış politika" düsturu giderek daha tartışılır hale geldi. Bazı Çinli düşünce kuruluşları, resmi yetkililer ve düşünürler Çin'de dış politikanın yeniden yapılandırılması ve daha aktif bir dış politika yürütülmesine yönelik tartışmalar yürütmeye başladı (Ekman, 2012, s. 19). Çin yönetici elitinde ve kamuoyunda daha aktif ve dışa dönük bir dış politika izlemesi yönündeki çağrılarda artış yaşandı (Zhang, 2010, s. 40). Özellikle bölgesel gerilim zamanlarında, Çin kamuoyu ve internet kullanıcıları ülkenin daha sert bir tutum belirlemesi yönünde baskı yapabilmektedir. Aynı zamanda Çin, dışarıdaki ekonomik çıkarlarıyla orantılı küresel sorumluluklar üstlenmesi yönünde artan uluslararası baskıyla karşı karşıya kalmaktadır (Ekman, 2012, s. 20).

Çin ekonomisi 2001-2012 yılları arası dönemde dört katına çıktı. Böyle bir ekonomik büyüme Çin'i dışarıda çok daha görünür ve önde gelen bir aktör haline getirdi (Brown, 2017, s. 326). Çin'in hızlı ekonomik büyümesi ve dış ticarete artan gücü, özellikle de Batı dünyasında, Çin'e yönelik kaygıların yükselmesine yol açtı. Çinli şirketlerin küresel ölçekte artan ağırlığı ve Batı pazarlarında giderek daha fazla görünür hale gelen varlığı, korumacılığa yönelik bir eğilimin artmasını tetikledi. Batılı hükümetler, Çin ile olan ticaretlerinde dengenin sağlanabilmesi için Çin'in iç ekonomik yapısında ve finansal kurumlarında daha fazla reform yapması yönünde baskı yapmaya başladılar (Yahuda, 2007, s. 337).

Çin'in 2008 küresel mali krizinden hızlı bir şekilde toparlanması, Çin'in gücüne yönelik daha iddialı değerlendirmelerin yapılmasına yol açtı (Zhu, 2010, s. 37-38). 2009-2010 yılları arasında Çin, birçok meselede oldukça "iddialı" hamlelerde bulundu. 2011-2012 yıllarında Çin dış ilişkilerini yeniden rayına oturtmaya ve gerginlik yaşadığı ülkelerle ilişkilerini yeniden iyileştirmeye çalışmasına rağmen, bu eğilim sonraki on yılda da devam etti (Shambaugh, 2020, s. 17).

Xi Jinping devlet başkanı olmasıyla Çin'in iddialı dış politikası, daha geniş konu alanlarında görülmeye başlandı. Xi yönetimi uluslararası ilişkilerdeki daha özgüvenli ve daha agresif bir performans sergileme yoluna gitti. Bu iddialı tutum, Çin ile toprak anlaşmazlıkları yaşayan komşuları arasında güvenlik endişelerini arttırmaktadır (Pradt, 2016, ss. 200-201). Güney Çin Denizi ile ilgili ihtilaflı adalar hakkında Çin taviz vermeye yanaşmamakta ve bu meseleler ile ilgili kapsamlı iddiasını sürdürmektedir (Pradt, 2016, s. 198).

Çin'in yeni dış politikası bir yandan uluslararası ilişkilerde daha iddialı olma ile diğer yandan finans ve askeri diplomasi ile karakterize edilebilir. Çin stratejik olarak önem verdiği devletlerle diplomatik ilişkiler kurmak ve desteklemek için finansal yeteneklerini ve yatırım programlarını kullanabilmektedir. Ayrıca Çin, ortaklarını desteklemek için ortak tatbikatlar, silah sistemleri tedariki gibi askeri yöntemleri de kullanabilmektedir. Çin'in yeni dış politikası, Güney Çin Denizi alanlarındaki anlaşmazlıklarında veya uçak gemilerinin hizmete alınmasında görüldüğü gibi daha iddialı bir duruşla karakterize edilebilir (Pradt, 2016, s. 197).

Ekonomik iş birliği, Çin'in dış ilişkilerinde en fazla ilerleme kaydettiği alan oldu (Pradt, 2016, s. 199). Çin'in Xi yönetimi tarafından yoğunlaştırılmış yeni, çıkar odaklı dış politikasının ön saflarında Kuşak ve Yol Girişimi yer almaktadır. Girişim küresel ölçekte altyapı projeleri gerçekleştirmektedir. Bu altyapı projeleri, Çin-Avrupa ticaretinin yanı sıra Çin'in bu ticaret yolları üzerindeki ülkelerle ticaretini yoğunlaştırmayı amaçlamaktadır (Pradt, 2016, s. 200). Bu girişim, Çin'in yeni dış politikasının açık ara en iddialı yönüdür ve mevcut uluslararası düzene Çin merkezli bir alternatif sunmaktadır.

Çin, küresel sistemde Batılı kurumlara giderek daha fazla alternatif sunuyor: Dünya Bankası kredilerine alternatif olarak AIIB; NATO güvenlik mimarisine bir alternatif olarak ŞİO; IMF'ye bir alternatif olarak Chiang Mai Girişimi. Çin, küresel düzenin kurumlarını ve rejimlerini kendi amaçları için kullanmakta ve hayati çıkarlarına engel oldukları tespit edildiğinde onları değiştirmekte veya görmezden gelmektedir (Pradt, 2016, s. 201). Çin, bir yandan mevcut uluslararası kurumları aktif bir şekilde kullanırken, diğer yandan bunlara alternatifler inşa etmekten de çekinmemektedir.

Korona virüs salgını, ABD ve diğer Batı ülkelerinde Çin'in önemli küresel yönetim kurumlarındaki artan etkisine ilişkin endişeleri yeniledi. Dünya Sağlık Örgütü'nün salgını bir halk sağlığı acil durumu olarak belirlemede gecikmesi ve Tayvan'ın katılmasına izin verilmemesi, Çin'in artan etkisinin göstergesi olarak görülüyordu (Haenle, 2020). Salgının patlak verdiği dönemde, Çin yönetimin yeterince şeffaf olmaması ve sonrasında oldukça katı önlemler uygulaması eleştirilerin odağı olmuştur (Kobierecka, 2022, s. 7). Çin salgınının yarattığı istikrarsızlıkların üstesinden gelmek için yeni stratejiler benimsemek zorunda kaldı. "Aşı diplomasisi" bunların başında gelmekteydi (Kobierecka, 2022, s. 1). Çin, salgında etkilenen çok sayıda ülkeye, aşı bağışi da dahil her türlü tıbbi yardımı yapmaya çalıştı (Kobierecka, 2022, s. 5). Çinli yetkililer, salgının yarattığı olumsuz uluslararası imajı olumluya çevirmek için dış ilişkileri büyük bir titizlikle yürütmek zorunda kaldılar (Kobierecka, 2022, s. 1).

2020'li yıllara gelindiğinde, Çin'in dünyadaki gücü ve konumu hiç bu kadar büyük olmamıştı. Bu amansız bir eğilimdir ve gerilemesi pek olası değildir (Shambaugh, 2020, s. 18). Çin'in güç kabiliyetlerindeki göreceli büyüme kendi başına ülkenin çatışma eğiliminde bir artışa yol açmamaktadır. Aksine bir dünya gücü haline geldikçe, Çin'in çatışmalı tutum sergileme eğilimi azaldı. 1980'lerden itibaren ülkenin ekonomik ve askeri gücü önemli ölçüde gelişmesine rağmen ihtilafa girme sıklığında kayda değer bir artış yaşanmadı (Johnston, 2017, s. 284). Buna rağmen, Çin'in nüfusunun ve ekonomisinin büyüklüğü, katı siyasi sistemi, hızla modernleşen ordusu ve büyüyen maddi gücünün diğer özellikleri, diğer ülkeler arasında artan belirsizliğe ve şüpheye yol açmaktadır (Shambaugh, 2020, s. 18).

Toprak bütünlüğüne meydan okunmadığı ve yeterli uluslararası statüye sahip olduğu sürece, Çin'in ihtilaflara katılma ve agresif davranışlarda bulunma eğilimi daha az olmaktadır (Johnston, 2017, s. 284). Tayvan, Hong Kong ve Güney Çin Denizi gibi Çinli karar vericilerin ulusal egemenlik ve toprak bütünlüğü çerçevesinde değerlendirdiği meseleler dışında Çin, geleneksel eğilimini sürdürmektedir. Çin çevre sorunları ve uluslararası ticaret küresel meselelerde yapıcı bir rol oynamayı sürdürmektedir.

Çin küresel bir ekonomik aktör haline gelse de siyasi ihtilaflara müdahil olmamaya özen göstermektedir. Dünyanın diğer bölgelerindeki çatışmalara doğrudan müdahil olmak gibi bir vizyona sahip değildir. Çin, Orta Doğu'dan Afrika'ya ve Latin Amerika'ya uzanan meselelerde ABD'ye benzer şekilde müdahil olmak gibi emperyal bir vizyona ne donanımlı ne de sempati duymaktadır. Çin, uluslararası rolünün daha çok karşılıklı mutabakata dayalı olduğunu dile getirmektedir (Brown, 2017, s. 338).

Çin dış politikasındaki değişimler değerlendirildiğinde değişimlerin hızlı ve ani olmaktan ziyade aşamalı gerçekleştiği görülmektedir. Bunun en büyük sebebi karar alma mekanizmasının zamanla çoğulcu bir hale gelmesidir. 1980'lerden itibaren iç ve dış politika karar alma süreçlerine giderek kolektif bir liderlik hâkim olmaya başladı (Zhu, 2013, s. 126). Yüksek düzeydeki hükümet görevlileri, yerel yönetimler, çıkar grupları, düşünce kuruluşları, medya, iş insanları, internet kullanıcıları ve kamuoyu dış politikayı etkilemek için birbiriyle rekabet etmektedir (Zhu, 2013, s. 126; Feng, 2015, s. 29). Çin daha dinamik ve çeşitlilik arz eden bir toplumsal yapıya kavuştukça, giderek artan sayıda aktör Çin'in dış politika yapımına dahil olmaktadır (Zhu, 2013, s. 126). Çinli liderler daha etkili bir dış politika için, bu farklı çevrelerin çıkarlarını koordine ve konsolide etmek zorunda kalmaktadırlar (Feng, 2015, s. 29).

Çin dış politikasında karar alma süreçlerinde kurumsallaşma Mao döneminin sonlarında başlayarak Deng döneminde hızlanarak sürdü (Harris, 2014, s. 39). Ülkenin dönüşümüne paralel olarak, dış politika karar alma mekanizması daha çoğulcu ve daha çeşitli olmaya başladı (Feng, 2015, s. 32). Her ne kadar tek parti yönetimi olsa da Çin dış politikasında karar alma mekanizmaların çoğulcu bir hale gelmesi, dış politikanın öngörülebilirliğini arttırmıştır. Karar alma mekanizmasındaki çoğulculuk dolayısıyla Çin dış politikasında ani ve hızlı değişimler nadiren görülmektedir.

Çin dış politikasındaki süreklilikler, genel olarak Çin'in temel öncelikli çıkar olarak algıladığı alanlarda görülmektedir. Temel çıkar alanlarında Çin'in dış politikası öngörülebilirdir. Tayvan, Tibet, Xinjiang, Güney ve Doğu Çin Denizi, ekonomik kalkınma ve enerji güvenliği gibi temel çıkar alanlarında Çin'in tutumu iyi bilinir ve esnek değildir (Ekman, 2012, s. 8-9). Temel meselelerde karar alma mekanizması da basitleşmekte, ÇKP ana oyuncu olmaktadır. (Ekman, 2012, s. 9). Temel çıkar alanlarıyla ilgili politikalarda gelgitler pek olmamaktadır. Lider değişikliği gibi değişimler, bu politikalarda nadiren herhangi bir farklılık yaratmaktadır. Diğer meselelerde Çin'in tutumu esneklik gösterebilmektedir. İçinde bulunulan bağlama göre farklı politikalar görülebilmektedir.

5. Sonuç

Büyük bir ekonomik atılım gerçekleştiren Çin, uluslararası sistemin en önemli aktörlerinden biri haline gelmiş bulunmaktadır. Satın alma gücü paritesine göre dünyanın en büyük ekonomisi konumundadır. Dünya üretiminde 2010'lu yıllardan itibaren lider konumundadır. Dünya ticaretinde 2010'lu yıllarda en büyük ticaret hacmine sahip aktör konumuna geldi. Çin'in artan ekonomik ve diplomatik kapasitesi, ülkeyi küresel bir aktör haline getirmiş bulunmaktadır.

Çin'in güç kabiliyetlerinde önemli büyüme yaşanmasına rağmen, ülkenin çatışma eğiliminde bir aynı oranda bir artış söz konusu değildir. Çin'in dış politikası büyük oranda tepkisel kalmaya devam etmektedir. Çin, bazı meselelerde daha iddialı bir tutum sergilemesine rağmen, uyuşmazlık meselelerinin çatışmaya evirilmemesine özen göstermektedir. Büyük bir atılım gerçekleştirmesine rağmen Çin, artan ekonomik eşitsizlik, toplumsal gerilimler ve siyasi riskler ile karşı karşıyadır. Şimdiye kadar barışçıl bir uluslararası ortamın varlığı ülkenin ekonomik gelişimi için hayati önemdeydi. Uluslararası sistemin Çin'e yönelik barışçıl karakterinin devam etmesi, ekonomik kalkınmasını sürdürülmesi açısından hala gerekli bir faktör olmaya devam etmektedir. Ülkenin maddi gücünün hızlı bir artış göstermesi, diğer ülkeler arasında artan belirsizliğe ve şüpheye yol açmaktadır. Bu açıdan Çin'in dış ilişkilerindeki en büyük meydan okuması, uluslararası alandaki imajından kaynaklanmaktadır. Çin yükseldikçe kendisine yönelik kaygıların üstesinden gelebilmek için daha fazla yumuşak gücüne ve kamu diplomasisine daha fazla önem vermek zorunda kalmaktadır.

Çin, satın alma gücü paritesine göre milli gelir sıralamasında dünyanın en büyük ekonomisi olsa da kişi başına düşen gelir açısından hala gelişmekte olan bir ülke kategorisindedir. Hızlı ekonomik büyüme ülke içinde gelir dağılımında adaletsizlik ve çevre sorunları gibi birçok toplumsal ve siyasi sorunu da beraberinde getirmiştir. Ülke dışında ise Çin tehdidi gibi kaygıların yükselmesine yol açarak, bazı ülkelerin ticari korumacılığa yönelmesini tetikledi. Çin günümüzde bir rol ikilemi yaşamaktadır. Bir yandan gelişmiş büyük güç olarak sorumluluk üstlenmek zorunda hissederken, diğer yandan gelişmekte olarak bir ülkenin hassasiyetlerini sürdürmek zorunda kalmaktadır.

Çin dış politikası büyük oranda iç politikaya endekslidir. Ekonomik kalkınma ve siyasi istikrarın sürdürülmesi, Çin dış politikasının en temel öncelikleridir. Komünist Parti'nin iktidarını

sürdürebilmek için ekonomik kalkınmaya duyduğu ihtiyaç, dış politikayı şekillendiren en önemli faktördür. Ekonomik kalkınmanın sürdürülebilmesi dışarıda uygun bir uluslararası ortamın varlığı hayati önem arz etmektedir. Çin dış politikasının 1970'lerin ortalarından itibaren temel yönlendirici faktörünün ekonomik gelişmeye uygun bir uluslararası ortamın sağlanması olduğu söylenebilir.

Çin dış politikasında süreklilik arz eden unsurlar genel olarak devlet kimliği ile ilgili alanlardır. Çin'in temel öncelikli çıkar olarak algıladığı bu meselelerde, dış politika tutum ve davranışları esneklikte uzaktır. Tayvan, Tibet, Xinjiang, Güney ve Doğu Çin Denizi, ekonomik kalkınma gibi öncelikli çıkar alanlarında Çin'in tutumu iyi bilinir ve katıdır. Aşağılanma yüzyılının yarattığı travmatik kimlik dolayısıyla ulusal egemenlik ve toprak bütünlüğü meselelerinde Çin oldukça hassas davranmaktadır. Bu temel çıkar alanlarında, Çin'in dış politikası öngörülebilirdir ve lider değişimlerinden pek etkilenmemektedir.

Çin dış politikasındaki değişimler değerlendirildiğinde, hızlı ve ani değişimler nadiren görülmektedir. Kısa vadeli değişimlerden ziyade uzun vadeli dönüşümler gerçekleşmektedir. Değişimlerin genel olarak uzun zamana yayılması, karar alma mekanizmasının çoğulcu hale gelmesinin bir sonucudur. Özellikle Mao sonrası dönemde kurumsal hale gelen karar alma mekanizmaları ve kolektif liderlik anlayışı, dış politikada öngörülebilirliği arttırmıştır. Dış politika büyük oranda iç politikaya endekslendiğinden, yeni dış politika stratejileri uzun vadede tamamlanabilecek önemli iç toplumsal ve ekonomik dönüşümler sonucu olabilmektedir. Dış politikada sert kırılmalar yerine tedrici dönüşümler yaşanmaktadır.

Kaynakça

- Brown, K. (2017). China's foreign policy since 2012. *China Quarterly of International Strategic Studies*, 3(3), 325–339. DOI:10.1142/S237.774.001750018X.
- Chen, D. ve Wang, J. (2011). Lying low no more? China's new thinking on the tao guang yang hui strategy. *China: An International Journal*, 9(2), 195-216. DOI:10.1142/S021.974.7211000136
- Christensen, T. (2017). Chinese realpolitik, G. Liu (Ed). *Chinese foreign policy in transtion* (s. 59-71) içinde. New York: Routledge.
- Clements, J. (2021). *Çin nasıl Çin oldu?*. C. Mavituna (Çev.). İstanbul: Metropolis Yayıncılık.
- Deng, Y. (2008). *China's struggle for status*. New York: Cambridge University Press.
- Dillon, M. (2016). *Modernleşen Çin'in tarihi*. E. Ü. Atılğan ve A. Atılğan (Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Dittmer, L. (2017). Foreword. G. Liu (Ed). *Chinese foreign policy in transtion* (s. XI-XVI) İçinde. New York: Routledge.
- Dittmer, L. (2017). The Sino-Russian strategic partnership. G. Liu (Ed). *Chinese foreign policy in transtion* (ss. 211-232) içinde. New York: Routledge.
- Ekman, A. (2012). China's two-track foreign policy from ambiguous to clear-cut positions. *Asie Vision* 53, *Center for Asian Studies*, 1-29.
- Fairbank, J. K. (1968). *Chinese world order; traditional China's foreign relations*. Massachusetts: Harvard University Press.
- Fairbank, J. K. (1969). China's foreign policy in historical perspective. *Foreign Affairs*. 47(3), 449-463.

- Feng, H. (2015). Foreign policy analysis in China. K. Brummer and V. M. Hudson (Ed.), *Foreign policy analysis beyond North America* (s. 15-36) içinde. London: Lynne Rienner Publisher.
- Feng, H., He, K. ve Yan, X. (2019). *Chinese scholars and foreign policy*. New York: Routledge.
- Foot, R. (2016). China and the Tian'anmen crisis of June 1989. S. Smith et. al. (Ed.), *Foreign policy theories, actors, cases* (ss. 334-355) içinde. Oxford: Oxford University Press.
- Haenle, P. (2020). What the coronavirus means for China's foreign policy. *Carnegie Endowment for International Peace*. Erişim Adresi: <https://carnegieendowment.org/2020/03/11/what-coronavirus-means-for-china-s-foreign-policy-pub-81259>, (Erişim Tarihi:11.03.2020.)
- Harris, S. (2014). *Çin dış politikası*. A. Y. Şir (Çev.). İstanbul: İyidüşün Yayınları
- Holsti, K. J. (1970). National role conceptions in the study of foreign policy. *International Studies Quarterly*, 14(3), 233 – 309.
- Hudson, V. (2016). The history and evolution of foreign policy analysis. S. Smith et. al. (Ed.) *Foreign policy theories, actors, cases* (ss. 13-34) içinde. Oxford: Oxford University Press.
- Jacques, M. (2016). *Çin hükmettiğinde dünyayı neler bekliyor?*, S. Oğuz (Çev.). Ankara: Akılçelen Kitaplar.
- Johnson, S. (2019, 20 Kasım). China's trade dominance dealt a blow after US gains. *Finacial Times*, Erişim Adresi: <https://www.ft.com/content/c9665df6-0ab7-11ea-b2d6-9bf4d1957a67>.
- Johnston, A. I. (2017). China's militarized interstate dispute behaviour 1949-1992. G. Liu (Ed). *Chinese foreign policy in transtion* (ss. 259-293) içinde. New York: Routledge.
- Kane, T. (2017). China's foundations guiding principles of Chinese foreign policy. G. Liu (Ed). *Chinese foreign policy in transtion* (ss. 101-115) içinde. New York: Routledge.
- Kim, S. S. (2017). China's path to great power status in the globalization era. G. Liu (Ed). *Chinese foreign policy in transtion* (ss. 353-385) içinde. New York: Routledge.
- Kissinger, H. (2015). *Çin dünden bugüne yeni Çin*. N. Çeper (Çev.). İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Kobierecka, A. (2022). Post-covid China: 'vaccine diplomacy' and the new developments of Chinese foreign policy. *Place Branding and Public Diplomacy*. DOI:10.1057/s41254.022.00266-2.
- Lampton, D. M. (2017). Think again China. G. Liu (Ed). *Chinese foreign policy in transtion* (s. 163-176) içinde. New York: Routledge.
- Levi, W. (1953). *Modern China's foreign policy*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Liu, G. (2017). Introduction. G. Liu (Ed). *Chinese foreign policy in transtion* (ss. 1-25) içinde. New York: Routledge.
- Liu, G. (Ed). (2017). *Chinese foreign policy in transtion*. New York: Routledge.
- Lynch, D. C. (2015). *China's futures*. Stanford: Stanford University Press.
- Medeiros, E. ve Fravel, M. (2017). China's new diplomacy. G. Liu (Ed). *Chinese foreign policy in transtion* (ss. 387-398) içinde. New York: Routledge.
- Minqi, L. (2017). *Çin ve 21. yüzyıl krizi*. T. B. Işık (Çev.). İstanbul: Yazılama Yayınevi.
- Ng-Quinn, M. (2017). The analytic study of Chinese foreign policy. G. Liu (Ed). *Chinese foreign policy in transtion* (ss. 25-58) içinde. New York: Routledge.
- Pradt, T. (2016). *China's new foreign policy*. London: Palgrave Macmillan.
- Ross, R. (2017). Beijing as a conservative power. G. Liu (Ed). *Chinese foreign policy in transtion* (ss. 141-150) içinde. New York: Routledge.
- Rozman, G. (2017). China's quest for great power identity. G. Liu (Ed). *Chinese foreign policy in transtion* (ss. 119-140) içinde. New York: Routledge.

- Shambaugh, D. (2020). China's long march to global power. D. Shambaugh (Ed.). *China and the World* (ss. 3-24) içinde. New York: Oxford University Press.
- Sprout, H. ve Sprout, M. (1957). Environmental factors in the study of international politics. *The Journal of Conflict Resolution*, 1(4), 309-328.
- Statistics Times. (2022). Top 10 largest economies in the World. Erişim Adresi: <https://www.statisticstimes.com/economy/largest-economies-in-the-world.php>. (Erişim Tarihi: 10.11. 2022.)
- Sutter, R. (2021). *Chinese foreign relations: Power and policy of an emerging global force*. London: Rowman and Littlefield.
- Üngör, Ç. (2009). Çin ve üçüncü dünya. *İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 41, 27-38.
- Varrall, M. (2015). Chinese worldviews and China's foreign policy. *Lowy Institute for International Policy*. Erişim Adresi: <https://www.lowyinstitute.org/publications/chinese-worldviews-china-s-foreign-policy>.
- Vogel, E. (2017). *Deng Xiaoping ve Çin'in dönüşümü*. M. Leliç (Çev.). İstanbul: Modus Kitap.
- Weissmann, M. (2015). Chinese foreign policy in a global perspective: A responsible reformer "striving for achievement". *Journal of China and International Relations*, 3(1), 151-166.
- Westad, O. (2013). *Restless empire China and the world since 1750*. London: Vintage Books.
- Womack, B. (2017). How size matters the United States, China, and asymmetry. G. Liu (Ed). *Chinese foreign policy in transtion* (ss. 73-100) içinde. New York: Routledge.
- Yahuda, M. (2007). China's foreign policy comes of age. *The International Spectator*, 42(3), 337-350, DOI:10.1080/039.327.20701567562.
- Zeng, J. (2020). *Slogan politics: Understanding Chinese foreign policy concepts*. Singapore: Palgrave Macmillan.
- Zhang, B. (2010). Chinese foreign policy in transition: Trends and implications. *Journal of Current Chinese Affairs*, 39(2), 39-68.
- Zhao, Q. (2017). Chinese foreign policy in the Post-Cold War era. G. Liu (Ed). *Chinese foreign policy in transtion* (ss. 295-322) içinde. New York: Routledge.
- Zhu, L. (2010). *China's foreign policy debates*. Paris: European Union Institute for Security Studies.
- Zhu, Z. (2013). Foreign policy of the People's Republic of China. R. K. Beasley v.d. (Ed.) *Foreign policy in comprarative perspective* (ss. 118-137) içinde. California: CQ Press.

Continuity and Change in China's Foreign Policy

Zekerriyya AKDAĞ*

As China rises economically and militarily, uncertainties about the country's foreign policy increase. It is a matter of curiosity what kind of policy China will follow on a regional and global scale. This study analyzes the extent to which China's foreign policy trends are consistent and changing. The main purpose of this study is to analyze the foreign policy of the PRC in terms of continuity and change. In this framework, it is aimed to determine the factors that show continuity and change in the foreign policy goals, strategies, and means of the PRC. This study consists of two parts. In the first part, the persistent factors in Chinese foreign policy are discussed. The second focuses on how certain elements of foreign policy have changed over the years. In the second part, changes in Chinese foreign policy will be examined in the form of periodic general trends.

One of the most important factors determining China's foreign policy attitudes and behaviors is the "century of humiliation" narrative. Chinese refer to the period from 1839 to 1949 as the "century of humiliation". In this period, China, which was attacked by foreign powers, especially Western countries, was becoming a semi-colonial state. The Chinese are overly sensitive in matters of national sovereignty and territorial integrity as a result of the traumas of the century of humiliation.

Another factor that has continuity in determining foreign policy is the regime's structure and its survival reflex. The main goal of the PRC's domestic and foreign policies since its establishment has been the preservation of the power of the Communist Party of China. Although the methods have changed from time to time in order to strengthen and legitimize the party's power, the main goal has remained the same.

The "five principles", formulated in 1955 and formalized by entering into the Constitution in 1982, are the principles that remain in China's foreign policy. Mutual respect for sovereignty and territorial integrity, mutual non-aggression, mutual non-interference in internal affairs, equality and co-operation for mutual benefit and peaceful co-existence are accepted as the basic principles. These are the principles highlighted as core areas of interest for China.

---

* İnönü University, Malatya, Türkiye, E-mail: zekerriyya.akdag@inonu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-0866-603X

In addition to the continuous elements, China has experienced significant changes and transformations in terms of aims, strategies, and means of foreign policy. These changes can be evaluated as periodic general trends. Established in 1949, the PRC followed the policy of “leaning to one side” until the 1960s. As relations with the Soviets became tense, China faced two superpowers. The “dual enemy” strategy that shaped China’s foreign relations for ten years was based on the struggle against both the USA and the USSR.

The change in the attitudes of both Chinese and American decision makers towards each other in the early 1970s led to the beginning of a new era in China’s foreign relations. The détente with the United States facilitated China’s diplomatic relations with a number of countries and its admission to the United Nations. A significant change occurred in China’s relations with the outside world, which adopted the policy of “reform and opening up” in 1978. Peace and development have become China’s top priority.

In the early 1990s, Deng Xiaoping expressed the basic motto of Chinese foreign policy as “keeping a low profile” (tāoguāngyǎnghuì). Although this principle was expressed in the 1990s, it can be said that the foreign policy implemented since 1978 has a low profile. Even today, when China has become a global actor, it is seen that this principle has an important weight in Chinese foreign policy.

Having undergone a major transformation, China became an active player in the international arena in the 2000s. During this period, there was a transition to a more diverse and multilateral diplomacy in China’s foreign relations. Soft power was adopted as an official strategy in foreign relations during this period. To improve its global image, China has officially started to use terms like “peaceful development” and “harmonious world”.

By the 2010s, it has become a common belief that China has turned into a global actor as it has become a major economic and military power. The Xi Jinping administration began to take a relatively more confident and active stance in international affairs. While there has been significant growth in China’s power capabilities, it cannot be said that the country’s propensity for conflict has increased at the same rate. In the second decade of the 21st century, it can be said that China is stuck in a role dilemma. China is seen as a developed country in some ways and is expected to take responsibility as a developed great power. But in some ways, China is still a developing country and needs to sustain its economic development.

Continuing elements in Chinese foreign policy are generally related to state identity. China’s foreign policy attitudes and behaviors could be more flexible on these issues, which China perceives as its core areas of interest. In core areas of interest such as Taiwan, Tibet, Xinjiang, the South and East China Seas, and economic development, China’s stance is well-known and firm. In these core areas of interest, China’s foreign policy is predictable and unaffected by leadership changes.

When the changes in Chinese foreign policy are evaluated, rapid and sudden changes are rarely seen. Long-term transformations take place rather than short-term changes. The spread of changes in general over a long period of time is a result of the pluralism of the decision-making mechanism. The institutionalization and pluralism of the decision-making process have increased the predictability of Chinese foreign policy. Since foreign policy is largely dependent on domestic policy, new foreign policy strategies may result from significant domestic social and economic transformations that can be completed in the long run.